

El bisbe Ramon de Girona: un misteriós personatge d'inicis del segle XII

En un pergami desat als arxius departamentals de la Droma, a França, classificat com a 2 H 229, hi ha escrit un text, datat de l'any 1112, o bé del 1113, segons el sistema de còmput documental que utilitzem, en el qual apareix un bisbe electe de Girona anomenat Ramon, un prelat que mai més tornem a trobar documentat. Qui era aquest misteriós personatge que apareix un sol cop?

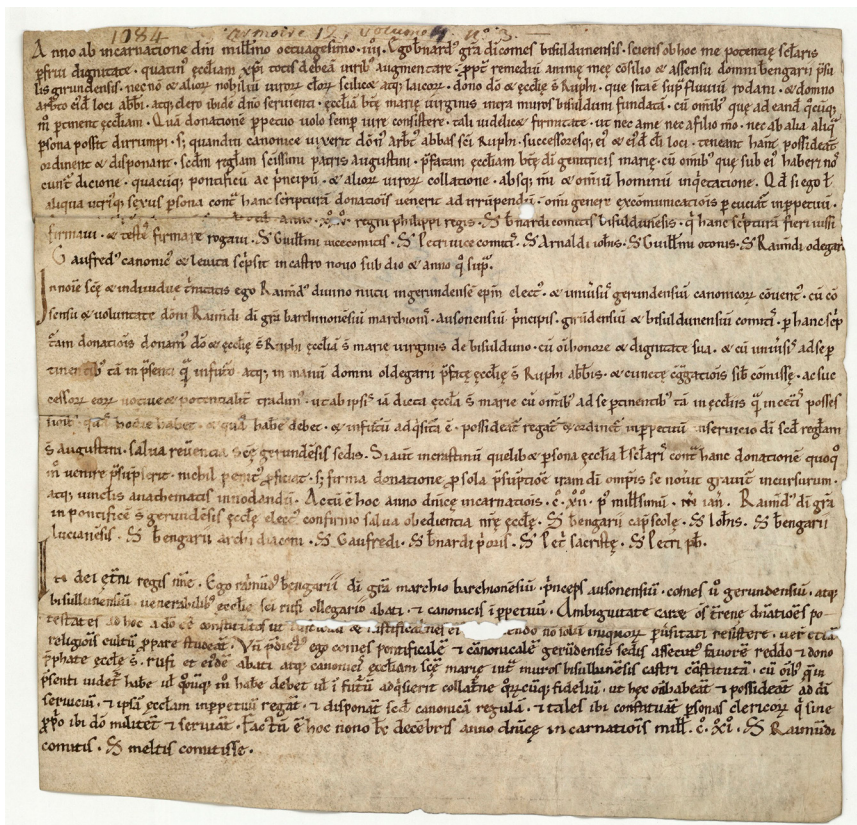
Text > **JOSEP CAMPRUBÍ SENSADA**, doctor i especialista en història medieval

L'única actuació que coneixem del bisbe electe Ramon de Girona és la donació de l'església de Santa Maria de Besalú al monestir de Sant Ruf d'Avinyó (França), una cessió que es va fer amb el consentiment de Ramon Berenguer III, que, entre d'altres

títols, tenia els de comte de Barcelona, de Girona i de Besalú. Després d'això, desconeixem qualsevol altra referència del bisbe Ramon i hem d'esperar fins a 1179 per trobar a Girona un altre bisbe anomenat igual.

El pergami en què hi ha escrit aquest text en conté dos més. En aquests, igual

que en el cas anterior, es fa referència a la donació de l'església de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d'Avinyó, que en un dels escrits és cedida pel comte Bernat de Besalú l'any 1084 i en un altre, pel comte Ramon Berenguer II el 1110-1111. Els textos del pergami es consideraven originals, però han d'ésser còpies, atès que, entre el més vell i el més nou hi ha vint-i-vuit anys de diferència, i es veu que tots han estat escrits per la mateixa mà, malgrat que no s'especifica enlloc el nom de l'escriptor. A més, el segon text és d'una data posterior al tercer, és a dir, que estan barrejats cronològicament, una cosa impensable si fossin originals, ja que les dates serien correlatives. El que deduïm, però, és que a algú li interessava tenir recollits en un mateix pergami aquests tres textos de temàtica similar. Si fem un estudi acurat del document, ens adonarem que el més interessant no és el fet que sigui una còpia, sinó descobrir que es tracta de tres textos falsificats. I, com ho sabem? Doncs perquè als textos dels anys 1110-1111 i 1112-1113 Ramon Berenguer III ens apareix com a «príncep d'Osona», una titulació que no existia i que tan

>>> Pergami desat als arxius departamentals de la Droma amb el número 2 H 229. Conté tres textos diferents. Al segon hi apareix el bisbe Ramon. (Font: ARCHIVES DÉPARTEMENTALES DE LA DRÔME)

>> Vista actual del monestir de Santa Maria de Besalú. (Autoria: JOSEP CAMPRUBÍ)

>> Façana nord-est de la catedral de Girona, on s'aprecia l'anomenada torre de Carlemany. Per l'arqueologia i per la documentació escrita sabem que al segle XII n'hi havia dues i que es coneixien com a campanar vell i campanar nou. (Autoria: JOSEP CAMPRUBÍ)

sols trobem en aquests dos escrits. El seu fill, Ramon Berenguer IV, va ser anomenat príncep d'Aragó a partir de 1137, ja que en aquesta data va obtenir els drets del regne d'Aragó gràcies a la promesa d'esposori amb Peronella, filla del rei Ramir. Així, la persona que falsificà els textos del pergamí, aplicà al pare la titulació que tenia el fill, en canviar Aragó per Osona (*Aragonensis* per *Ausonensis*). La paraula «príncep» també apareix al text de 1084. Sabem que el 1106 el comte Bernat III de Besa-

lú va donar l'església de Sant Martí de Juvinyà, situada fora els murs de Besalú, al monestir de Sant Ruf d'Avinyó i a partir d'aquest moment trobem ben documentades les relacions entre Santa Maria de Besalú i Sant Ruf d'Avinyó, però en canvi no trobem cap referència escrita entre el període que va de la suposada donació del comte Bernat II, el 1084, a la de Bernat III, el 1106, un fet sospitos. Al text de 1110-1111 hi signa una comtessa anomenada Meltis, un personatge que no sabem qui és i que

potser caldria identificar amb Mafalda, la mare de Ramon Berenguer III, però no podem afirmar de segur que encara fos viva en aquestes dates i, per tant, és un altre indicatiu dubtós. La verdadera supeditació de l'església de Santa Maria de Besalú a Sant Ruf d'Avinyó la va fer l'any 1136-1137 el comte Ramon Berenguer IV amb el consentiment del bisbe Berenguer Dalmau de Girona.

Però, per què dos d'aquests textos inventats es van datar entre els anys 1110 i 1113? Doncs possiblement perquè a la seu de Girona hi havia un buit episcopal. L'any 1110-1111 havia mort Bernat Umbert, l'anterior bisbe, i sembla que no n'hi tornà a haver cap més fins al 1114, amb Berenguer Dalmau, un buit que en aquest període va fer que a la seu s'hi escrivissin pocs documents i, als que es redactaven, mai s'hi esmentava el nom de cap bisbe. A aquesta situació de vacant episcopal hi degué influir el fet que el comte Ramon Berenguer III, a més d'ésser comte de Barcelona, Girona, Osona-Manresa i d'altres llocs, l'any 1111 obtingués els comtats de Besalú, Ripoll, Vallespir, Fenollet, Perapertusa i el vassallatge del comte de Cerdanya-Berguedà. Com que el comte era qui donava el vistiplau a l'elecció del bisbe, els canvis en la situació política podrien haver provocat una demora en aquest procés ja que calia trobar un candidat que sabés adaptar-se bé a la nova situació. Per tant, aquests anys de buit eren ideals per situar-hi textos falsificats, ja que difícilment podien ésser rebutjats amb els escassos documents catedralicis que existien.

Pel llenguatge utilitzat i pel tipus de lletra, la triple falsificació es degué escriure a finals del segle XII o bé a inicis del XIII. Però, per què es va fer? La hipòtesi que ara per ara sembla més creïble és que els monjos de Besalú no acceptessin la supeditació al monestir de Sant Ruf i que, per tal de legitimar els drets que aquest darrer tenia sobre el primer, s'inventessin tres documents, recollits en un mateix pergamí, en els quals personatges importants com ara el comte Bernat II de Besalú, el comte Ramon Berenguer III de Barcelona i un suposat bisbe Ramon de Girona, en temps immemorials, donaven Santa Maria de Besalú a Sant Ruf. Així, el bisbe Ramon no és més que un personatge inventat amb la finalitat de justificar una falsificació.